

opty'my`zma y` pessy'my`zma"]]. *Problemy obrazovany`ya, nauky` y` kul`tury* – *The problems of education, science and culture*, №4 (68), p. 119-125.

УДК 159.923.2:159.9.072.42:37.03

М. В. Сурякова

Дніпровська академія неперервної освіти

suryakova_m@mail.ru

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ВІЦІ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ

Анотація. В статті представлено обґрунтування методичного підходу дослідження інтерпретаційної діяльності особистості із застосуванням задач на інтерпретацію, а також викладено результати емпіричного дослідження. Виявлено високий рівень вмотивованості на рішення інтерпретаційної задачі осіб віку ранньої дорослості. Встановлено в цілому недостатній рівень усвідомлення інтерпретаційної задачі, відсутність сформованості окремих інтерпретаційних дій, низький рівень рефлексії інтерпретаційної діяльності.

Ключові слова: інтерпретація, задача на інтерпретацію, особистість, суб'єкт інтерпретаційної діяльності.

Аннотация. Статья отражает подход к исследованию интерпретационной деятельности личности путем решения задач на интерпретацию. В результате проведения эмпирического исследования на основе данного подхода у испытуемых раннего взрослого возраста выявлен высокий уровень мотивированности к решению задач на интерпретацию. Интерпретационная деятельность испытуемых в целом характеризуется невысоким уровнем осознанности, отсутствием сформированности отдельных интерпретационных действий, а также низким уровнем рефлексии.

Ключевые слова: интерпретация, задача на интерпретацию, личность, субъект интерпретации.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Однією з найважливіших проблем вивчення інтерпретаційної діяльності особистості є проблема методів її дослідження, оскільки інтерпретація ґрунтується на суб'єктивних уявленнях, оцінках, досвіді, індивідуально-психологічних властивостях особистості. Суб'єктивність інтерпретації виявляється у зв'язку з оцінкою того, що пізнається, та виробленням особистістю певного ставлення до цього. Як ключова характеристика суб'єктивності інтерпретації проявляється у здійсненні довільно обраних особистістю дій у процесі інтерпретування. Суб'єкт може відкидати те, що йому неприйнятно, абстрагуватися від певних, навіть суттєвих обставин, фактів, формулювати їх ієрархію, послідовність, створювати свою композицію смислового простору.

Оскільки особистість здійснює інтерпретацію власно для себе з метою досягнення визначеності, в оцінці її якості не можна використати критерій істинності-невірності. Однак і у життєвій практиці людей, і у практиці

наукових досліджень виникає необхідність визначення критеріїв оцінки успішності здійснення інтерпретації в процесуальному й результативному плані. Якщо виходити з уявлення про можливість потенційного створення безлічі інтерпретацій будь-якого явища, з яким стикається особистість у повсякденному житті та яке підлягає інтерпретуванню, виникає питання про можливість об'єктивного вивчення інтерпретації взагалі.

Отже, суб'єктивна природа інтерпретації викликає необхідність розробки підходу до її вивчення, визначення складових інтерпретаційної діяльності, критеріїв їх оцінки, а також емпіричної перевірки ефективності застосування дослідницьких методів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор. Аналіз сучасної літератури з проблеми дослідження показав достатньо широке коло аспектів, що вивчаються у напрямку психології інтерпретації: обґрунтовано розуміння інтерпретації як здатності свідомості особистості до рішення інтерпретаційних задач (Slavska, 2002), визначено методичні засади навчання інтерпретаційної діяльності (Kasparska, 2009), позначено умови розвитку здібності до інтерпретації особистості (Uskova, 2007), обґрунтовано якісні показники інтерпретаційної діяльності (Suryakova, 2017), розроблено принципи розвитку інтерпретаційної діяльності (Yadrovskaya, 2012), визначено особливості рішення дорослими інтерпретаційної задачі (Suryakova, 2016), досліджено інтерпретацію у соціальному контексті (Labunska, 2003), визначено критерії якості дослідження інтерпретації (Ulanovskiy, 2007, Busygina, 2009), висвітлено окремі аспекти інтерпретації у навчальній діяльності (Chepeleva, 2010), досліджено суб'єктивну інтерпретацію ситуацій (Koshova, 2008), інтерпретацію життєвого досвіду (Zazymko, Shylovska, 2015), інтерпретацію в смисловому контексті особистості (Shevchenko, 2014).

Проте у психологічній науці недостатньо розробленою залишається проблема вимірювання успішності інтерпретаційної діяльності особистості: визначення методичних засад дослідження інтерпретації, розробка засобів емпіричного дослідження, залучення релевантного дослідницького матеріалу. Зазначені науково-практичні проблеми вимагають визначити шляхи їх подолання через розробку підходу емпіричного вивчення інтерпретаційної діяльності особистості.

Метою статті є висвітлення дослідницького підходу до вивчення інтерпретаційної діяльності особистості та викладення результатів емпіричного дослідження особливостей інтерпретування у віці ранньої дорослості шляхом рішення інтерпретаційних задач.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Теоретико-методологічною основою дослідження інтерпретаційної діяльності особистості має стати уявлення про її структурний склад, функціональну спрямованість, змістовну специфіку. Психологічні дослідження у суб'єктному підході визначають інтерпретацію як здатність індивідуальної свідомості особистості виробляти певні смислові композиції, схеми, версії, думки, пояснення у невизначеній позиції

особистості (Slavska, 2002). З психологічної точки зору інтерпретація є творчим рішенням особистості «задачі на смисл», яке забезпечує їй певний рівень визначеності. На відміну від кінцевого результату процесу розуміння – відповіді на питання «що це є?» – процес інтерпретації завершується відповіддю на запитання «як мені це розуміти?», яку особистість має виробити.

Для емпіричного вивчення феномену інтерпретації найбільш продуктивним, за нашою думкою, можна вважати суб'єктно-діяльнісний підхід, в якому поєднуються уявлення про особистісний характер інтерпретації та цілеспрямованість пізнавальної активності людини. Ґрунтуючись на базових ідеях означеного підходу, ми визначаємо інтерпретацію як процес і результат пізнання й осмислення особистістю явищ дійсності, а також вироблення ставлення до неї. Інтерпретування є пізнавальною діяльністю особистості, метою якої є досягнення визначення щодо об'єкта інтерпретації (Suriakova M.V., 2015).

Будь-яка усвідомлена діяльність людини має складну структуру, компоненти якої виконують різні функції. Так, в інтерпретаційній діяльності можна визначити мотиваційний компонент, який забезпечує пізнавальну активність особистості та підтримує інтерес до рішення інтерпретаційної задачі; у перцептивному компоненті відбувається сприйняття інформації та її селекція; мисленнєвий компонент складається з аналізу та оцінки інформації; афективно-смісловий компонент визначається смисловиявленням, виробленням ставлення та формуванням особистісної думки.

Особистість виступає суб'єктом інтерпретаційної діяльності, здійснення якої відбувається через виконання певних інтерпретаційних дій (Suriakova M.V., 2016). Дія як одиниця інтерпретаційної діяльності має перетворюючий характер: у процесі оволодіння дією відбувається формування відповідних психічних якостей, властивостей, а отже, й здібностей суб'єкта інтерпретації. Здібність формується у діяльності та разом з цим визначає її успішність. Тому вивчення рівня сформованості окремих інтерпретаційних дій має дозволити встановити ефективність інтерпретаційної діяльності особистості в цілому.

Характерними ознаками інтерпретаційного процесу є спрямованість на пошук невідомого, відсутність алгоритму рішення, створення особистісної концепції. Його реалізація викликає необхідність актуалізації відповідних інтерпретаційних дій: усвідомлення умов задачі, розуміння прямого та переносного значень, встановлення контексту (або контекстів), виявлення смислу (або смислів), встановлення причинно-наслідкових зв'язків, конструювання та обґрунтування гіпотези (або гіпотез), вироблення власного ставлення, формулювання висновку (думки). У такому розумінні механізмами, через які здійснюються інтерпретаційні дії, виступають пізнавальні операції: аналіз, синтез, абстрагування, зіставлення, порівняння, конкретизація, узагальнення.

Означені особливості феномену інтерпретації визначають проблему діагностичних методів дослідження. Науковці вважають, що там, де йдеться

про конструювання самодостатнього образу, не має бути оцінки істинності чи хибності. Уявлення про природу людини як особистості, яка має внутрішній світ, здатну на довільний і своєрідний спосіб його конструювання та трансформацію, передбачають розробку відповідних якісних методів діагностики, доцільних у дослідженні особистості (Leont'ev D.A., 2006).

Вивчення ефективності інтерпретаційних дій особистості можливо здійснити через аналіз рішення інтерпретаційної задачі. Ми вважаємо, що можна виділити спеціальний вид задач, а саме – задачу на інтерпретацію. Підставою для цього є той факт, що пізнавальна діяльність людини пов'язана не тільки з задачею дещо зрозуміти, а й з необхідністю тлумачити те, що зрозумів, самому собі, а також виробити до цього власне ставлення. Саме на підставі інтерпретаційного висновку особистість складає свою думку про те, що зрозуміла, та набуває визначеності до цього. Виходить, інтерпретаційними задачами можна позначити такі, вимогами яких є отримання особистістю власної визначеності до зрозумілого та складання певної думки.

Виходячи з уявлень про суб'єктивну природу інтерпретації, для дослідження ми обрали відповідний науковий підхід, у якому поняття «задача» визначається через суб'єкта пізнавальної діяльності (Ball G. A., 1990). Згідно з цим підходом, саме суб'єкт формує мотив рішення задачі, визначає мету, умови, при яких вона може бути досягнута, обирає певні способи, на які він здатний. Суб'єктність у понятті «задача» підкреслює й той факт, що те, що складає задачу для одного суб'єкта, не є таким для іншого, тобто задача має задаватися суб'єктом. Особистість має «угледіти» інтерпретаційну ситуацію та «сконструювати» власну інтерпретаційну задачу.

Основними ознаками задачі на інтерпретацію мають бути наступні: метою її рішення є отримання особистістю визначеності щодо об'єкта; умови задачі є недостатніми, що передбачає привнесення суб'єктивних даних за розсудом особистості; умови та запитання задачі строго не регламентують направлення пошуку при її рішенні, що не передбачає алгоритму й тому має творчий характер; задача може мати декілька рішень, оскільки передбачає безліч потенційних контекстів.

Одним із важливих показників особистісного аспекту інтерпретації ми вважаємо наявність потреби її здійснювати. Оскільки основною умовою перетворення для суб'єкта задачі із проблемної ситуації у психологічний факт його свідомості полягає в тому, що вона має бути прийнята їм (Zavalishina D. N., 2005). Сформований мотив інтерпретування виконує спонукальну функцію у пізнавальній активності особистості. Наявність потреби вирішувати інтерпретаційну задачу ми вбачаємо хоча б у спробі її вирішити.

Грунтуючись на уявленнях, що для особистості об'єктом інтерпретації постає вся невпорядкована життєва дійсність, фрагменти якої особистість довільно обирає для інтерпретування, у дослідженні були визначені вимоги до характеристик об'єктів інтерпретації. По-перше, за характеристиками

об'єкт інтерпретації має бути новим, неясним, неочікуваним, дивним, суперечливим, мінливим для суб'єкта інтерпретування. По-друге, об'єктом інтерпретації може бути будь-яке явище соціального світу (стосунки, поведінка, ситуації), сама людина (Я-сам), явища фізичного та предметного світу, а також світу ідей та культури. По-третє, дослідницький матеріал має бути різноманітний за формою (текстовий, рисунковий), з різним рівнем структурованості.

Гіпотезою нашого емпіричного дослідження стало припущення, що якість інтерпретаційної діяльності визначається рівнем сформованості окремих інтерпретаційних дій. Уявлення про структуру інтерпретаційної діяльності, її операційного складу, відповідних психологічних механізмів визначило комплекс інтерпретаційних задач, за допомогою яких можна виявити особливості інтерпретаційної діяльності особистості.

Процедура проведення дослідження передбачала вільний вибір стратегії рішення інтерпретаційної задачі: досліджувані могли на свій розсуд знайти одне рішення, декілька або взагалі відмовитися від рішення. Особливості такого рішення розглядалися у дослідженні як показник мотиваційного та інтелектуального аспекту інтерпретаційних дій. Відмова суб'єкта від спроби рішення певної задачі на інтерпретацію тлумачилася як відсутність потреби в інтерпретаційній діяльності в цілому або неспроможність вирішити задачу.

Коротко представимо обґрунтування доцільності вибору інтерпретаційних задач із визначенням відповідних інтерпретаційних дій, що мали бути здійснені досліджуваними.

1. Ситуаційні задачі з прихованими причинами неочікуваної поведінки персонажів (Sloane P., 2006). У задачах представлено незвичайні, надзвичайні, парадоксальні ситуації, в яких проявляється неочевидна, дивна поведінка суб'єктів. Рішення задачі вимагає від суб'єкта висувати гіпотезу або декілька гіпотез, встановлювати причинно-наслідковий зв'язок, виявляти контекст або декілька, пояснити причину.

2. Задача на порівняння та встановлення метафоричного змісту висловлення (Alekseev K.I., 1996). Створення метафори ґрунтується на механізмах порівняння, аналогії, абстрагування за участю процесу уявлення. Здійснення інтерпретації передбачає усвідомлення й осмислення змісту двох явищ, їх зв'язку на підставі схожості, а також встановлення деякого спільного контексту, моменту «перехрещення» цих змістів. Завдання для досліджуваних полягало в створенні образів метафори та їх обґрунтуванні.

3. Задача на децентрацію являє собою аналіз ситуації з різних точок зору (Wujes T., 2006). Децентрація виступає тим психологічним механізмом, що забезпечує об'єктивність оцінки ситуації (Nahari G., 2008). Рішення задачі вимагає актуалізації різних інтерпретаційних дій: висування гіпотези, обґрунтування судження, формулювання думки.

4. Наступна інтерпретаційна задача являла собою афористичні речення (С.-Є. Лем), до яких пропонувалося завдання передати своїми словами зміст фрази та виявити потенційні смисли (Wujes T., 2006). Задача на інтерпретацію полягала в тому, щоб визначити власний смисл (або смисли)

фрази, здійснити власне тлумачення. Задача дозволяє встановити: рівень розуміння або нерозуміння змісту, здатність виявити підтекст, углядіти контекст, визначити прихований смисл фрази, виявити парадоксальність змістовних планів.

5. Рівень здатності до множинної інтерпретації встановлювався за допомогою певних стверджень, суджень людей, що мали бути обґрунтовані як істинні, а потім як фальшиві. Виконання завдання передбачало пошук ймовірних протилежних причин факту, їх пояснення та обґрунтування, формулювання власної думки.

6. Наступні інтерпретаційні задачі було обрано за принципом несподіваної точки зору на ситуацію, з якою стикається суб'єкт. Потенційна множинність інтерпретацій існує саме завдяки здатності людини виявляти різні контексти та створювати нові композиції і зв'язки явищ, що необхідно тлумачити. Задача на встановлення контексту дозволяє виявити рівень інтелектуальної гнучкості, діапазону креативної продуктивності.

7. В якості задач на інтерпретацію у дослідженні було використано притчі (Peseshkian N., 2001), в яких окрім явного, очевидного сюжету міститься скритий, алегоричний смисл, який потребує обов'язкового виявлення. Виконання завдань потребує узагальнити змістовну інформацію, пояснити її, визначити контекст, виявити імпліцитний смисл, виразити власну думку щодо ідеї притчі. Ідея задачі полягає в уявленні, що зрозумілим стає те, що можна висловити іншими словами (Leont'ev A. A., 2005).

8. Гумористичні історії відповідали завданню зрозуміти гумористичний компонент, виявити змістовне протиріччя, неузгодженість змістовних планів, сформулювати його пояснення, визначити загальний смисл гумористичної ситуації. Завдання полягало у вимозі пояснити, про яку ситуацію йдеться (розуміння та узагальнення) та що робить ситуацію комічною (визначення контексту, смислу, виявлення суперечливості планів).

9. Рисунковим матеріалом до рішення інтерпретаційної задачі було обрано тест «Диференціальність-Інтегральність» (Berulava G. A., 1995), який складається з 15 сюжетних картин, неструктурованих за змістом та сюжетом, що припускає різноманітне тлумачення. Для рішення задачі необхідними діями мають бути: визначення значень образів зображення; встановлення контексту на основі усвідомлення різноманітного культурного матеріалу, що міститься в сюжеті; висування гіпотези на основі узагальнення; формулювання судження у формі буквального значення або метафори.

10. Ще одним графічним матеріалом у якості задачі на інтерпретацію було обрано художні світлини природних об'єктів. Процес інтерпретування передбачав: визначення елемента «художності» образу, виявлення особистісних смислів в образному змісті світлини; висування припущення; усвідомлення ставлення; формулювання думки щодо визначеного образу.

Отже, залучений до дослідження матеріал відповідає уявленням про загальну структуру інтерпретаційної діяльності людини, яка здійснюється у певних розумових діях з відповідною метою, досягнення якої забезпечує якість інтерпретації. Отримані в емпіричному дослідженні результати

дозволили встановити доцільність застосування задач на інтерпретацію до вивчення сформованості інтерпретаційних дій, а також дослідити загальну ефективність інтерпретаційної діяльності досліджуваних. У дослідженні взяли участь 84 особи віку ранньої дорослості (19–25 років), чоловіки та жінки. Якісний та кількісний аналіз результатів дослідження дозволив встановити певні особливості інтерпретаційної діяльності у віці ранньої дорослості.

Інтерпретаційна задача на припущення причини запропонованої ситуації вимагала зрозуміти композицію ситуації, визначити контекст, виявити загальний смисл, висунути імовірну гіпотезу, встановити причинно-наслідковий зв'язок. Оскільки ситуації у задачах було обрано за характеристиками неоднозначності й незвичайності, попереднім дослідницьким припущенням стала версія про множинність висунутих досліджуваними гіпотез. Однак за рідким винятком досліджувані формулювали лише одну причину-гіпотезу, хоча особливості змісту задачі припускають декілька можливих варіантів. Тенденцію людини створювати єдину інтерпретацію складної поведінки іншої людини, ймовірно, можна пояснити схильністю до найскорішого згортання інтерпретаційного процесу, який супроводжується станом напруги, обумовленого пізнавальною невизначеністю суб'єкта (Suriakova M.V., 2017). Тому перше пояснення, яке суб'єкт визначає як таке, що відповідає його критерію достовірності й реалістичності, обирається як остаточне, тим самим позбуваючись стану невизначеності. Але очевидно, що об'єктивна складність явища, з яким стикається людина, потребує висування деякої кількості припущень щодо його причин та їх перевірки, аби уникнути неадекватного тлумачення. В цілому переважна більшість досліджуваних (96 %) сформулювала одне власне припущення щодо причин поведінки персонажів ситуації.

Задача на порівняння двох явищ вимагала встановлення та пояснення підстав для їх порівняння. Пояснення у даному випадку виступає тим психологічним механізмом інтерпретації, що забезпечує розуміння, тлумачення, осмислення подібності явищ власно суб'єкта та іншим. Визначення загальної подібності явищ є основою створення метафори (наприклад, «творчість – любов»). Особистість має здійснити аналіз двох семантичних планів, виявити елемент подібності, тобто точку перетинання двох планів, образно уподібнити, пояснити це можливе уподібнення. Очевидно, що обрання тих чи інших підстав для порівняння визначається виключно особистісними уявленнями суб'єкта, його життєвим та інтелектуальним досвідом, здатністю до рішення творчої задачі. Частині респондентів (60 %) нашого дослідження вдалося вирішити задачу на пояснення. Разом з цим було виявлено факт своєрідного розуміння завдання, певна неусвідомлена підміна суб'єктами пізнавальних дій. Наприклад, замість порівняння та пояснення здійснювалося об'єднання двох явищ у загальний план («муза з'являється, коли кохаєш»), що унеможливорює взагалі створення метафоричного плану. Виявлено формулювання власного судження з приводу двох явищ без операції порівняння («немає межі

досконалості», «це захвачує»). Трапляються випадки висловлювання власного ставлення («я вважаю так само»), замість порівняння висловлюється схвалення або несхвалення запропонованого прикладу («не згоден з цим»), зустрічаються також неадекватні приклади підстав для порівняння явищ, та й взагалі відмова від рішення задачі. Аналіз результатів рішення задачі на порівняння свідчить про певні труднощі для досліджуваних у її здійсненні.

Рішення ситуаційної задачі передбачало аналіз позицій, думок, почуттів всіх учасників певної ситуації. Виявилось, що для більшості досліджуваних (60 %) характерна здатність до децентрації через встановлення різних контекстів ситуації. Рішення задачі вимагало від суб'єкта загального розуміння ситуації, оцінки ситуації з точки зору учасників, висування припущення та роз'яснення поведінки персонажів. На перший погляд, рішення такого типу задачі передбачало максимально об'єктивний розгляд ситуації через механізм децентрації. Однак досліджувані поєднували об'єктивний аналіз з особистісним компонентом рішення задачі у виді моральної оцінки («вона поступила погано»), співчуття («йому було тяжко це робити»), власного ставлення («мені це не подобається»), навіть міркування («не знаю, чи поступила б я так само»). Дослідження доводить, що існує тенденція поєднання здатності суб'єкта до об'єктивної позиції при рішенні аналітичної задачі та особистісного, суб'єктивного ставлення до змісту задачі. Зауважимо, що в умовах задачі такого не задавалося. Ймовірно, прояв особистісного ставлення до будь-чого людина здійснює мимовільно, маючи в тому фундаментальну потребу.

Задача з підтекстом вимагала реконструювати імпліцитний зміст, що припускається автором афоризму, виявити його позицію, висловити власне ставлення до авторської думки. Досліджувані виявили певну здатність до формулювання реалістичної версії змісту у відповідності до власного його розуміння (66 %). Однак у рішенні цієї задачі великою мірою проявилася суб'єктивна природа інтерпретування особистості: наявність підтексту дозволив створити власний унікальний зміст та углядіти свій особистісний смисл. Цікаво, що думки досліджуваних відбивали саме суб'єктивні, особистісні смисли, а не власно авторський, що приховував підтекст. Загальною тенденцією став факт відсутності виявлення парадоксу, гумористичного компонента в афоризмі, що, ймовірно, спричинило бар'єр у розшифровці авторського задуму. Однак відсутність чуттєвості до підтексту не завадило досліджуваним створити власну інтерпретацію у формі судження, що по факту було деякою «імпровізацією» на авторську тему.

Обґрунтування певних тверджень із протилежних позицій викликало труднощі у більшості досліджуваних (53 %). Обґрунтувати – означає знайти факти, докази, підтвердження деякого судження. Здійснення цієї розумової дії є умовою переходу суб'єкта від інтуїтивної інтерпретації до усвідомлення її логічних засад, адже «гарна» інтерпретація – це усвідомлена інтерпретація (Shevchenko N. F., 2014). Але результати дослідження свідчать про тенденцію підміни обґрунтування іншими діями – оцінкою («так, це погано»), згодою («це дійсно так»), припущенням («можливо, ймовірно»). Однак завдання

задачі полягало саме в обґрунтуванні представленого ствердження як певного факту. Тобто досліджувані здійснили рішення задачі за своїм розсудом, не вдаючись до підтверджуючої аргументації. Пояснення виявленої тенденції може бути пов'язано з суб'єктивною природою інтерпретації: вона є власним висновком особистості, «продуктом» процесу розуміння та усвідомлення. Судження, що мало бути обґрунтованим у задачі, не було результатом усвідомлення факту самим суб'єктом, воно залишилося зовнішнім для суб'єкта, не виробленим самостійно. Тому за урозумінням судження послідовно вийшли дії, в яких виявляє себе власно особистісний компонент інтерпретації – позиція, думка, ставлення особистості до певного факту. Припустимо, що за показником здатності до вибору певної дії та способу здійснення інтерпретаційної задачі суб'єкти мають відрізнятися один від одного так само й за рівнем здібності до обґрунтування.

Задача на виведення слідства з певної події виявилася найпростішою майже для всіх досліджуваних (94 %). Рішення цієї інтерпретаційної задачі вимагало визначити несподіваний, парадоксальний, неочевидний наслідок події, яка відбулася: у позитивній події припустити негативні наслідки й навпаки, у негативній події – позитивні наслідки. Задача передбачала адекватне розуміння ситуації, але її інтерпретація мала визначатися тим смислом, який встановлював суб'єкт. Така постановка завдання висвітлює важливий момент розрізнення дії, цілеспрямованої на розуміння, та смислопороджувальної дії, через здійснення яких і відбувається власно інтерпретація. Здатність особистості до визначення різних і навіть протилежних смислів певної ситуації представляється важливим підґрунтям здійснення успішної інтерпретаційної діяльності в цілому.

Із задачею виявити смисл на матеріалі притчі впоралася невелика більшість учасників дослідження (60 %). Досліджувані виявили здатність до адекватного розуміння прихованого смислу того дидактичного компонента, що міститься у тексті притчі. Виявлено також уміння формулювати висновок у формі резюме, моралі, пояснення суті історії, а також здійснити перенос безпосереднього змістовного плану в інший контекст, виявляючи основний прихований смисл. Інтерпретація в даному випадку мала вигляд власної думки, що нерідко супроводжувалася позитивною оцінкою повчальної історії («вважаю дуже корисною для життя»). Але на запитання, за яких життєвих обставинах застосування такої притчі було б доцільним, молоді люди не мали відповіді. Ймовірно, таке може бути пояснено віковими особливостями досліджуваних, які не мають значного життєвого досвіду і тому не здійснюють перенос смислу історії в інший контекст. Абстрактні цінності, які сприймаються у текстовому матеріалі безвідносно до себе, знаходяться у відриві від конкретних життєвих ситуацій, про смисл яких йдеться у притчі (Chepeleva N. V., 2013).

Основною проблемою для досліджуваних у рішенні задач на матеріалі жартівливих історій стало визначення комічного елементу ситуації, загального контексту, виявлення неочевидного смислу ситуації, його пояснення, зіставлення змістовних планів, узагальнення думки. З'ясувалося,

що комічний елемент задачі не викликав утруднень його розуміння й осмислення лише у третини досліджуваних (27 %). Такий результат можна пояснити наявністю об'єктивної складності структури комічного, що викликає суб'єктивні труднощі його інтерпретації. Якщо очевидний план ситуації читається без інтелектуальних зусиль, лише спираючись на уявлення про соціально-культурні паттерни поведінки людей, то другий, неявний план не має прямого семантичного зв'язку з першим, що обумовлює необхідність залучення додаткових когнітивних дій. Виявлення прихованого плану передбачає творче перетворення вихідних умов, їх уявного переструктурування та здійснення нової композиції. Складність постає в тому, що зіставлення двох семантичних планів можливо за умов одночасного їх утримання в площині свідомості та знаходженні певної точки перетинання цих планів. Тому наявність елементу комічного в задачі на інтерпретацію утруднює її здійснення, а для рішення мають бути активізовані значні психічні ресурси людини, інтелектуальні й особистісні. У нашому дослідженні більшості респондентів (63 %) не вдалося впоратися із задачею такого типу. Але викликає інтерес той факт, що відсутність артикульованого рішення інтерпретаційної задачі підмінювалася висловлюванням загальної думки, що йдеться про «дійсно життєву ситуацію».

Рисунковий матеріал, застосований у дослідженні, відрізняється різною мірою структурованості змісту, що обумовлює значну семантичну варіативність образів. Тому задача передбачає створення інтерпретації за власним розсудом: досліджувані мали обрати буквальне відображення сюжету або углядіти переносний смисл, виразити власну думку або відмовитися від формулювання, створити метафору або уникнути. Оскільки у когнітивній психології метафора вважається способом мислення та пізнання, представляється вкрай важливим уміння її створювати. Дослідження виявило, що переважна більшість респондентів (82 %) задачу на інтерпретацію не сприйняла як таку, а обмежилася лише трансляцією прямого змістовного плану. Зіставлення семантичних планів зображень, що припускається у них, не було здійснено. Можливість створити метафоричний план зображення використана також не була, хоча неоднозначність змісту рисунків потенційно містить безліч образів. Тобто досліджувані сприйняли задачу на розуміння, а не на інтерпретацію матеріалу, буквальний зміст якого вони відбили. Особистісна думка, як результат власного враження від графічних зображень, респондентами також не була сформульована.

У дослідженні була виявлена тенденція: встановлений індивідуальний рівень ефективності інтерпретації (міра її адекватності та усвідомленості) суб'єкта в цілому пов'язаний з якістю виконання окремих інтерпретаційних дій. Спостерігається закономірність: або суб'єкт успішно вирішує майже всі задачі на інтерпретацію, що були запропоновані, або вкрай частково. Ймовірно, цей факт виявляє наявність певної здібності особистості до інтерпретації, рівень якої можливо виміряти. Припустимо також, що за показниками діагностики здібності до інтерпретації, як будь-якої іншої здібності, особистості будуть відрізнятися одна від іншої. А міра

представленості цієї особистісної властивості може бути позначена як деякий рівень «інтерпретативності особистості» та відповідно «інтерпретативна або неінтерпретативна особистість».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ґрунтуючись на загальних положеннях суб'єктно-діяльнісного підходу у відповідності з уявленнями про структуру та зміст інтерпретаційної діяльності особистості, в дослідженні було встановлено наступне: 1) вивчення особливостей інтерпретаційної діяльності можливо здійснити через дослідження окремих інтерпретаційних дій, які здійснює суб'єкт при рішенні інтерпретаційних задач; 2) кількісні та якісні показники реалізації інтерпретаційних дій дозволяють встановити рівень успішності рішення задачі, а також міру ефективності інтерпретаційної діяльності в цілому та ступінь індивідуальної виразності інтерпретативності як властивості особистості.

Дослідження мотиваційного аспекту інтерпретаційної діяльності свідчить про достатньо високий рівень вмотивованості осіб раннього віку дорослості для рішення інтерпретаційних задач.

Виявлено, що серед інтерпретаційних дій найбільш розвиненою є встановлення причинно-наслідкового зв'язку, висування припущення, виведення слідства. Меншою мірою успішності здійснюються дії на порівняння, пояснення, обґрунтування судження, узагальнення матеріалу, що інтерпретується, формулювання особистісної думки. Спостерігається низький рівень встановлення контексту, виявлення підтексту, виявлення парадоксальних семантичних планів, визначення смислу, узагальнення ідей, створення метафори, виявлення переносного значення, вироблення висновку.

Власно особистісний, суб'єктивний план у рішенні інтерпретаційних задач проявився у перетворенні завдань за власним розсудом; обмежені рішення задачі; висловлені думки замість пояснення; приєднані до аналізу змісту задачі власного ставлення до нього; вільному тлумаченні вихідних умов задачі; прагненні якнайскоріше позбавитися стану невизначеності; мимовільному висловленні оцінки, міркування, співчуття, згоди; встановлені суб'єктивного смислу замість виявлення об'єктивного.

У цілому дослідження виявило невисокий рівень усвідомлення інтерпретаційної задачі, диференціації інтерпретаційних дій, рефлексії інтерпретаційної діяльності. Подальший напрямок розробки проблематики вбачаємо у вивченні засад діагностики та розвитку здібності особистості до інтерпретації, а також навичок інтерпретування.

Бібліографічні посилання

- Alekseev, K. I. (1996), "Metaphor as an object of study in philosophy and psychology" ["Metafora kak ob'ekt yssledovaniya v fylosofyy u psykholohy uprazhneniya"]. *Psychology Issues*, No 2, p. 73-85.
- Ball, G. A. (1990), *The theory of learning tasks: Psycho-pedagogical aspect [Teoriya uchebnykh zadach: Psykholoho-pedahohychesky aspekt]*, Pedagogy, Moscow.
- Berulava, G. A. (1995), *Test for the diagnosis of cognitive style "differential – integral" [Test dlya dyagnostyky kohnytyvnoho stylya "dyfferentsyal'nost' – yntehral'nost']*. Biysk State Pedagogical University.

- Wujec, T. (2006), *Logic games, tests, exercises [Lohycheskye yhry, testy, uprazhnenyya]*, Eksmo, Moscow.
- Zavalishina, D. N. (2005), *Practical thinking: The specifics and problems of development [Prakticheskoe myshlenie: Spetsyfica i problemy razvitija]*, RAS Institute of Psychology, 2005
- Leont`ev, A. A. (2005), *Fundamentals of psycholinguistics [Osnovy psykholingvistiki]*, Smysl, Moscow.
- Leont`ev, D. A. (2006) "Personality as overcoming individuality: the basics of neoclassical psychology of personality" ["Lychnost' kak preodolenie individual'nosti: osnovy neklassycheskoj psykholohii lichnosti"]. *Psychological theory of activity: yesterday, today, tomorrow*, Smysl, Moscow.
- Nahari, G. (2008) "The role of perspective-taking in credibility judgments", *Psychology in a positive world: Resources for personal, organizational, and social development*, University Press, Bucharest, p. 77-86.
- Peseshkian, N. (2001), *Psychotherapy of everyday life: conflict resolution training [Psykhoterapija povsednevnoj zhyzny: trenyng razresheniya konfliktov]*, Rech`, Sankt-Peterburg.
- Sloane, P. (2006), *Outside-the-Box Lateral Thinking Puzzles [Zanyematel'nye zadachki na nestandartnoe myshlenie]*, AST: Astrel, Moscow.
- Suriakova, M. V. (2016), "Research of interpretation problem solution features at adulthood" ["Doslidzhennya osoblyvostey rishennja doroslymy interpretatsijnoji zadachi"]. *Scientific journal of M.P. Drahomanov National Pedagogical University, Series 12: Psychological sciences: a digest of scientific works*, No 3 (48), p. 29-37.
- Suriakova, M. V. (2015), "Interpretation in the psychological organization of personality" ["Interpretatsiya v psykhičnij orhanizatsiji osobystosti"]. *Bulletin of the Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda. Psycholog*, No 51, p. 229-238.
- Suriakova, M. V. (2017), "Qualitative characteristics of the individual's interpretive activity in the age of early adulthood" ["Yakisni kharakterystyky interpretatsijnoji diyal'nosti osobystosti u vitsi rann'oji doroslости"], *Bulletin of the Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda. Psycholog*, No 56, p. 199-208.
- Chepeleva, N. V. (2013), *Understanding and interpreting life experience as a factor in personality development [Rozuminnya ta interpretatsiya zhyttyevoho dosvidu yak chynnyk rozvytku osobystosti]*, Imeks-LTD, Kirovograd.
- Shevchenko, N. F. (2014), "Interpretation in semantic space of personality" ["Interpretatsiya v smyslovomu prostori osobystosti"]. *Problems of modern psychology: a digest of scientific works of the State Higher Educational Institution "Zaporizhzhya National University" and Scientific Journal of the Institute of Psychology named after G.S. Kostyuk NAPS of Ukraine*. No. 1 (5) p. 130-134.

УДК 316.477:17.022.1 – 057.875

Н. Ф. Шевченко, О. В. Швігл
Запорізький національний університет
shevchenkonf.20@gmail.com

СПЕЦИФІКА КАР'ЄРНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

Анотація. В статті представлено результати емпіричного дослідження специфіки кар'єрної спрямованості сучасного студентства. Встановлено рівні загальної кар'єрної спрямованості студентів випускних курсів. Виявлено, що в студентів старших курсів переважає середній рівень загальної кар'єрної

M. Suriakova

The study of the interpretational activities of the personality at the age of early adulthood

Background. In the psychological science, the problem of measuring the success of the individual's interpretive activity remains poorly developed. To solve scientific and practical tasks, it is necessary to determine the methodological principles of the study of interpretation as a person's daily practice, to develop approaches to empirical study, to use relevant research material.

Objectives, method. The purpose of the work is to highlight the research approach to the study of the individual's interpretive activity by analyzing the interpretive actions and outlining the results of the empirical study of the interpretation features in the age of early adulthood.

Sample. The study involved 84 people early adulthood aged (19-25 years old), men and women.

Results. The study of interpretation through the research of certain interpretative actions carried out by the subject in solving interpretative problems allows us to establish a general level of interpretive activity efficiency entirely and the degree of individual interpretation as a personality feature.

The research revealed a high level of early age adolescents motivation to solve interpretative problems. The cognitive plan of interpretive activity is characterized by different levels of interpretive actions development. Insufficient level is found in setting the context, detecting a subtext, detecting paradoxical semantic plans, defining meaning, generalizing ideas, creating a metaphor, detecting portable value, developing a conclusion. The subjective plan in the interpretive tasks solution revealed in the free interpretation of the problem's initial conditions, the involuntary expression of personal attitude, the establishment of a subjective meaning instead of identifying an objective one.

Conclusions. Overall, based on the interpretation problems solving materials the research revealed a low level of interpretative task requirements awareness, the lack of interpretive actions differentiation, interpretation activities reflection.

Keywords: interpretation, task on interpretation, personality, subject of interpretive activity.